

Переклади з української мови німецькою мовою з 1991 до 2012
дослідження фонду Next Page в рамках проекту Book Platform

підготував Тимофій Гаврилів¹

лютий 2013

¹ Тимофій Гаврилів – письменник, перекладач.

This text is licensed under Creative Commons

I. Вступ

Зацікавленість українською літературою в німецькомовному просторі сягає далі в минуле, ніж собі можна подумати. В добу німецького Романтизму ця зацікавленість спалахнула особливо яскраво. В 1845 р. Фрідріх Боденштедт видав збірку українських народних пісень «Поетична Україна». Значно раніше німецький історик Йоган Готфрід Гердер пише у своєму «Журналі моїх подорожей у 1769 році» буквально наступне: «Красиве небо цього народу, його веселий дух, його музикальна натура, його родюча земля колись прокинуться». Відень і Берлін стали у ІХХ і особливо у ХХ ст. майданчиками для творчості українських письменниць і письменників, інколи навіть центрами жвавого літературного життя та публіцистичної діяльності. Це траплялось перш за все у ті періоди, коли українська література втікала від переслідування, і може навіть виникнути враження, що така ситуація тривала протягом усього ХХ ст.

II. Перекладні видання і німецькомовний книжковий ринок

Література, перекладена з інших мов на німецьку, займає значну частину книжкового ринку, що має багате наповнення і відповідно добре структурований. Практично кожна книга досягає свого читача, причому невеликим видавництвам, здебільшого австрійським, доводиться важко у боротьбі з такими гігантами як «Suhrkamp», «Diogenes», «Fischer», «Rowohlt» та ін. Українську літературу друкують як великі, так і малі видавництва. Так у «Suhrkamp» побачили світ переклади Андруховича, Жадана, Дереша та ін., у «Diogenes» - Куркова, а невелике грацьке видавництво «Droschl», що спеціалізується на австрійській літературі та літературознавстві, звертаючи увагу також і на українську літературу в межах своєї зацікавленості південно- і східноєвропейським простором, надрукувало Забужко. Престижна серія видань «Europa erlesen» («Прочитуючи Європу»), що з'являється в маленькому австрійському «Wieser Verlag», увібрала в собі до сьогодні кілька томів про Україну та її літературу, зосередившись на Буковині та Галичині.

Варто зауважити, що за винятком кількох письменників, як, скажімо, російськомовний український письменник Андрій Курков, українська література в німецьких перекладах існує значною мірою завдяки різного роду підтримці, навіть якщо мова йде про добре відомі на інтернаціональному рівні імена. Схожа ситуація панує також

Переклади з української мови німецькою мовою

в інших південно- та східноєвропейських літературах, де інтерес зростає нерівномірними темпами з початку 90-их, проте він завжди присутній. Переклади текстів українських письменників фінансуються організацією «Literarisches Kolloquium Berlin». Українські автори часто ставали стипендіатами програм, влаштованих культурними та літературними установами: в рамках програми підтримки письменників DAAD, як гості спілок «KulturKontakt», «City Cultural Network Graz» та ін.

III. Переклади з української на німецьку. Антології, книги. Жанри

Поки переклади з української на німецьку мову в НДР відбувались згідно чітких рамок ідеологічного контролю (до найвідоміших публікацій належать зокрема інтерпретації віршів Тараса Шевченка, національного поета доби романтизму, або чималий том з перекладеними на німецьку мову творами Івана Франка, Михайла Коцюбинського і Тараса Шевченка, що вийшов друком у берлінському видавництві «Neues Leben» у 1963 р. в серії «Бібліотека класиків для німецької молоді»), в той самий час у ФРН і Швейцарії з'являлись поодинокі твори українських авторів – ідеться про «Fata morgana» та інші оповідання» Михайла Коцюбинського у перекладі Анни-Галі Горбач, опубліковані в цюрихському видавництві «Manesse» («Бібліотека світової літератури Manesse», 1962 р.), а також «Страхи – я позбувся тебе. Українські вірші із заслання» Івана Світличного, Євгена Сверстюка, Василя Стуса, видані у Гамбурзі у 1983 р. видавництвом «Gerold & Appel».

У статті «Україна у віддзеркаленні своєї літератури. Поезія як пережитий шлях народу» (видавництво «Brodina», Райхельсгайм, 1997) Анна-Галя Горбач, яка за походженням з Буковини, наводить наступний опис українсько-німецьких літературних взаємин: «Німецький читач знає про українську літературу занадто мало, і це не є випадковістю: увесь час, поки Україна належала царській Росії, понад 200 років, письмове вживання української мови було заборонене указом царя. Надивовижу багатому відродженню двадцятих років було брутально покладено край сталінським терором; радянська Україна у наступні десятиліття піддалася тонкій політиці русифікації. За таких умов можна вважати чудом, що попри усі заборони, перешкоди і навіть небезпеки, цілі покоління українських прозаїків і поетів намагалися зберегти свою національну

літературу» (ст. 4). Газета «Mannheimer Morgen» назвала Анну-Галю Горбач посередницею в німецько-українському діалозі. Юрій Андрухович «Spurensuche im Juli» (1995), Ігор Римарук «Золотий дощ» (1996), «Reich mir die steinerne Laute» (1998, двомовна антологія української лірики з короткими портретами авторів, яка демонструє часовий зріз, починаючи з двадцятих років, коли Україна пережила культурне відродження, з часу «відлиги» до початку 60-их років і завершуючи політикою гласності 80-их, із віршами Володимира Свідзинського, Павла Тичини, Євгена Плужника, Богдана-Ігоря Антонича, Ліни Костенко, Миколи Вінграновського, Василя Стуса, Ігоря Калинця, Миколи Воробйова, Василя Голобородька, Віктора Кордуна, Грицька Чубая, Олега Лишеги, Наталки Білоцерківець, Василя Герасим'юка, Ігоря Римарука, Оксани Забужко, Івана Малковича, Олександра Ірванця, Віктора Неборака), Ліна Костенко «Grenzsteine des Lebens» (1998), Віктор Кордун «Білі псалми та інші вірші» (1999, автор був співзасновником Київської школи поезії, яка взяла собі за мету виразити за допомогою сучасних поетичних засобів міфологічні елементи української народної поезії), Василь Герасим'юк «Поет у повітрі» «Huzulische Erzählgeschichte» (2001), «Знаки часу. Сучасна українська лірика» (2003, антологія з текстами Василя Голобородька, Івана Драча, Ігоря Калинця, Ліни Костенко, Тараса Мельничука, Ірини Шиленко, Василя Стуса, Івана Світличного, Грицька Чубая, Миколи Вінграновського, Юрія Андруховича, Наталки Білоцерківець, Тараса Федюка, Василя Герасим'юка, Віктора Кордуна, Раїси Лишої, Івана Малковича, Ігоря Римарука, Степана Сапеляка, Оксани Забужко, Юрія Бедрика, Назара Федорака, Тимофія Гаврилів, Василя Махна, Ростислава Мельниківа, Галини Петросаняк, Степана Процюка, Василя Слапчука, Богдана Смоляка), «Все може бути молитвою. Українська лірика з християнськими мотивами» (антологія, 2005), «Голоси з Чорнобиллю» (1996, до цієї прозової антології увійшли автори, які походять із зони відчуження або перебували там тривалий час і змальовують проблеми та біди потерпілих людей; із передмовою, що розповідає про цікаве культурно-історичне минуле регіону), Василь Шевчук «Mondschein über dem Schwalbennest» (1997, вибрана сучасна проза одного із найвизначніших українських сучасних авторів, чий текст кидає погляд на повсякдення України у минулому і теперішньому), «Der Rosenbrunnen. Молоді новелісти з України» (1998, антологія, що увібрала молодих українських авторів, які пишуть нариси, нетрадиційні оповідання та фрагменти романів про щоденне життя різних соціальних

верст населення, містить твори Євгена Пашковського («Der Rosenbrunnen»), Лесі Демської («Zum Licht»), Миколи Рябчука («Die Geschichte einer Liebe»), Володимир Даниленка («Чорні сиріжки»), Василь Врублевський («Julka aus der Bierbar»), Надія Мориквас («Im Weichselgarten»), Олександр Яровий («Автостоп»), Володимир Діброва «Stalin auf dem Schwarzmarkt», Олександр Ірванець «Наш вожатий Фреді Крюгер», Богдан Жолдак «Versuchungen», Юрій Винничук «Die Klingel», Галина Пагутяк «Тебе спалить сонце», «Дивись назад», Микола Закусило «Großvater Lewadko», Василь Габор «Die Geliebte», Любов Пономаренко «Stirb mit mir», Костянтин Москалець «Der Kirschbaum», Володимир Назаренко «Das Gespensterhaus», Олесь Ульяненко «Ruhelosigkeit», Юрій Андрухович «Das Dichterfest», Володимир Мулик «Gott», «Die Kürbisfürstin», (антологія на тему жінки в Україні із прозовими текстами, що відображають важкість жіночого життя у місті і на селі: хоча в Україні колись панував матриархат і хоча ідеологія радянського періоду проголошувала рівноправність жінки, українки дуже важко звільняються від суспільних утисків та різноманітних обов'язків суспільної системи. Сюди увійшли такі твори: Євген Гуцало «Illusionen», Надія Мориквас «Mein barfußiger Traum», Галина Пагутяк «Радісна пустеля», Наталія Конотопець «Epilog der Liebe», Любов Пономаренко «І листя замітає сліди», Богдан Жолдак «Die trüchtige Wiesenotter», Володимир Даниленко «Das Fest der Kürbisfürstin»), Євгенія Кононенко «Ein verhexter Tag», Тарас Шевченко-Задунайський «Die Nixe», Світлана Касьянова «Macht nichts», Людмила Тарнашинська «Формула симбіозу», Ірина Жиленко «Zwischen dem letzten Baltt und der ersten Schneeflocke; Die ukrainische Literatur entdecken», «Голос трави» (2000, фантастичні оповідання з України), «Віднаходячи українську літературу» (2001, німецько-українська читанка з культурно- та літературно-історичними прозовими текстами).

Поряд із Анною-Галею Горбач заслуга в промоції української літератури в німецькомовному просторі, особливо у час, коли та була ще занадто маловідомою, належить віденському професору славістики Алоїзу Вольдану, який як науковець, а ще більше у ролі перекладача, познайомив українську літературу з німецьким читачем. Одною із перших була вибірка текстів українських авторів, надрукована у зальцбурзькій газеті «Literatur und Kritik» (травень 1996), упорядкована і частково власноруч перекладена

Переклади з української мови німецькою мовою

професором Вольданом (він же написав і передмову «Україна – нова держава зі старими традиціями»). «Досє Україна» увібрало такі імена та твори:

- Василь Стус «Gedichte aus dem Lager»
- Василь Голобородько «Поезія»
- Галина Тарасюк «Das Monster»
- Віктор Неборак «Поезія»
- Оксана Пахльовська «Die Gaslaternenstraße»
- Юрій Андрухович «Балади»

У літературна газеті «Passauer Pegasus» (випуск 38/39, 2002) з'явилися вірші Наталки Білоцерківець і Тимофія Гаврилів. Слідом за цією спробою вийшла антологія «Друга спроба. Українська література сьогодні», видана Алоїзом Вольданом та Карін Вартер у видавництві «Passauer Stutz» (2004) із текстами Юрія Андруховича, Галини Петросаняк, Тимофія Гаврилів, Наталки Білоцерківець, Оксани Забужко, Сергія Жадана, Тараса Прохаська і Миколи Рябчука. В тому ж видавництві у 2006 р. з'явилася наступна українська антологія, упорядкована Штефаном Сімонекком, іншим професором славістики Віденського університету. Том «Замкнена брама. Українські автори і Відень» увібрав твори Осипа-Юрія Федьковича, Івана Франка, Лесі Українки, Марка Черемшини, Сильвестра Яричевського, Дениса Лукіяновича, Осипа Маковея, Петра Карманського, Олександра Олеса, Спиридона Черкасенка, Остапа Грицяя, Івана Крушельницького, Михайла Ореста, Тимофія Гаврилів, Сергія Жадана.

Для газети «Lichtungen» (випуск 83, 2000) Алоїз Вольдан зупинився суто на літературі зі Львова («Literatur aus Lemberg / Lwiw / Lwów»). Серед авторів Юрій Андрухович, Ігор Трач, Віктор Неборак і Тимофій Гаврилів. У 2010 р. «Lichtungen» опублікували у 123 номері оповідання «Тисяча гульденів» Тимофія Гаврилів, перекладене німецькою Гаральдом Фляйшманном.

Перш ніж твори українських авторів почали видаватись окремими книгами, антології були найважливішою формою репрезентації української літератури в Німеччині та Австрії. Йдеться про:

This text is licensed under Creative Commons

- Рух через кордон. Літературні рейди між Сходом та Заходом. Видання об'єднання «КультурКонтакт Австрія», видано Аннемарі Тюрк (вид-во «Drava Verlag», Клагенфурт, 2006), куди увійшли наступні українські автори: Юрій Андрухович (із ненаписаної книги «Europas Grenzen»), Тимофій Гаврилів («Zug über Grenzen»), Олександр Ірванець («Romanze mit der Wienerstadt»), Галина Петросаняк «Leben als Grenzüberschreitung», і Сергій Жадан «Особливості контрабанди внутрішніх органів»;
- Поетика кордону. Говорити через кордон – літературні мости для Європи. Видано Джевадом Карагасаном і Маркусом Ярошкою (вид-во «Steirische Verlagsgesellschaft», Грац, 2003), куди увійшли твори Тимофія Гавриліва «Eine mitteleuropäische Liebe» і Оксани Забужко «Дар маргінальності». Ці есеї публікувалися раніше в газеті «Lichtungen», що була очолювана Маркусом Ярошкою (випуск 94 / 2003);
- Напівдорозі до неба. 10 років Міжнародному дому авторів у Граці. Видано Максом Ауфішером (вид-во «Leukam Verlag», Грац, 2007), куди увійшли твори Тимофія Гавриліва, Назара Гончара і Оксани Забужко;
- Чарівна карета Моцарта. Нові літературні постскрипти. Видано Арнульф Кнафль (вид-во «Folio Verlag», Відень, Больцано, 2006), куди увійшли твори Тимофія Гавриліва («Mozart, eine Reise nach Galizien»).

У номері 115 (2008) газети «Lichtungen» під гаслом «Нова література з України» вийшла друком поезія таких авторів: Івана Лучука, Галини Крук, Миколи Мірошніченка, Костянтина Москальця, Назара Федорака, Романа Садловського, а також перекладена з української проза Івана Лучука «Уліссея», «Das Recht auf Fehler in der Poesie», Ксені Харченко «Die Geschichte», Костянтина Москальця «Людина на крижині», «Споглядання черешні», Юрія Издрика «Persönlicher Verfolger», «Поет і його ігуана», Емми Андієвської «Джалапіта».

Українська література в огляді видавництва «Suhrkamp», із короткими змістами творів, винесеними на обкладинку:

- *Жадан Сергій «Anarchy in the UKR», 2007.* «Забудь про політику, не читай газети, не виходь в мережу, відмовся від свого права голосу» - так починається «Лівий марш», один із розділів другої прозової книги Жадана, гаслом до якого стала пісня «Sex Pistols» «Anarchy in the UK». Жадану судиться стати найгучнішим голосом молодії української літератури і протилежністю Юрію Андруховичу. Головний герой Жадана також постійно подорожує потягами або ж мандрує химерними ландшафтами, проте його тягне не до руїн габсбурзького минулого, а до індустриальних випарів Донбасу на південному сході країни – у краї, де колись панував анархо-комунізм, розбитий згодом совітами. Здається, ніхто не пам'ятає про Нестора Махна. Анархізм? Цього ніколи і не було. Але в листопаді 2004 р. у Харкові він знову прокидається.
- *Жадан Сергій «Денеш Мод», 2007.* Харків 1993 рік. Радянські ветерани і нещодавно розбагатілі бізнесмени слухають у концертному залі американського проповідника. В колишніх комсомольських бюро тепер сидять працівники реклами. Молодіжне радіо східноукраїнської метрополії у співпраці з Лондоном розповідає цікаву історію про ірландський гурт «Dereche Mode» і роль губної гармоніки в боротьбі проти капіталістичного гноблення. Таким заплутаним сценарієм блукають трое друзів – Собака Павлов, Вася Комуніст і оповідач Жадан, дев'ятнадцятилітній та безробітний – щоб розшукати свого приятеля Сашу Карбюратора. Його вітчим наклав на себе руки. Пошуки заводять їх на занедбані заводські пейзажі, де вони цуплять бюст Молотова, у циганський квартал до знайомого дилера і зрештою електричкою в піонерський табір «Хімік», де Карбюратор працює вожатим. Коли Жадан врешті зустрічає його, то не наважується сказати правду про батька.
- *Жадан Сергій «Розвиток джазу на Донбасі», 2012.* Молодого рекламиста Германа лякає зловіщий телефонний дзвінок: його брат, який тримає заправку на межі зі степовою зоною, зник безвісти. На місці, де це трапилось, Герман зустрічає працівників свого брата, закохується в Ольгу, вперту бухгалтерку, і намагається врятувати заправку від атак місцевого олігарха. Далі він розуміє, що на кону стоїть набагато більше, а саме щастя і сенс життя. Сергій Жадан, підричник у літературі, перетворює в своєму новому романі індустриальний регіон Донбасу на фантастичний край, де назустріч несуться степові кочівники і губиться слід

загадкової американської анархістки й джазової співачки Глорії Адамс. Пройдисвітська атмосфера на краю Європи: тут мрія про свободу переосмислюється зовсім інакше – як пошук батьківщини посеред безкордоння.

- *Андрухович Юрій «Дванадцять обручів», 2007.* «Вишуканий гротеск із чагарника Європи» – як висловився журнал «Focus», і мало хто із критиків скупився на яскраві слова. Це і не дивно, Андрухович черпає ідеї з величезного резервуару історій своєї батьківщини і розповідає так захоплююче, що хочеться подорожувати слідами його головного героя Карла-Йозефа Цумбрунна, австрійського фотографа з галицькими коренями, який захоплений яскравими контрастами українського сьогодення – між брутальною, позбавленою смаку комерціалізацією та фольклором, між поверненням до совка і ностальгією за епохою Габсбургів. І не менше захоплений своєю перекладачкою, яку він супроводжує в пригодницькій подорожі до Карпат.
- *Андрухович Юрій «Московіада», 2012.* Москва, початок 90-их. У гуртожитку інституту ім. Горького зависають поетичні надії з радянської провінції. Імперія розпадається, настрої роздратовані, горілка закінчується. Отто фон Ф., студент із західної України, хоче купити подарунків у магазині «Дитячий світ», губиться там і потрапляє під владу секретних службовців, які вирощують військо щурів у катакомбах під Кремлем.
- *Андрухович Юрій «Перверзія», 2011.* Станіслав Перфецький, герой українського андерграунду, поет і майстер гепенінгів, вирушає до Венеції на інтернаціональний семінар на тему посткарнавального безглуздя світу. На шляху до міста-лагуни він потрапляє в обійми Богемії у декадентському Мюнхені, закохується в жінку, яку хтось посилає шпигувати за ним, встрягає в демонічні інтриги та еротичні пригоди.
- *Андрухович Юрій «Остання територія» Збірка есеїв, 2003.* Україна, друга за величиною в Європі держава, зображена на нашій літературній карті навіть не в загальних рисах. Юрій Андрухович цілком серйозно сприймає обмежені знання своєї публіки в Західній Європі і США та знайомить її ближче з цим невідомим регіоном за допомогою блискучих есеїв. Кожен, хто долав бодай раз західний кордон України, дізнається, що тут і через десять років після проголошення незалежності досі полягає межа: «між Європою і чимось іншим». Жвавий у голосі,

яскравий до деталей, повний іронії описує він пострадянську дійсність своєї країни: Львів і Київ, сліди занепакої Галичини і Чорнобильську катастрофу, але також і дивне буття митців, письменників та інтелектуалів у країні «з якої їдуть».

- *Жадан Сергій. Тотальний футбол. Польсько-українська футбольна подорож, 2012.* Четверо польських і четверо українських авторів змальовують вісім приймаючих міст – Вроцлав, Гданськ, Познань, Варшаву, Львів, Київ, Харків і Донецьк – і розповідають, як вплинула ця драматична зміна на їхні життя, на футбол і на міста, де вони живуть.
- *Жадан Сергій. Біг Мак. Оповідання, 2011.* Після успіху «Гімну демократичної молоді» Сергій Жадан остаточно утвердився як найоригінальніший голос супроти поетичного вимірювальника земель Юрія Андруховича. В оповіданні «Біг Мак», що складається із шести частин, Жадан повертає спину анархії пострадянського перелому і крокує вулицями старих міст – це місця субкультур, розвіяний міф середньої Європи. В оповіданні «Берлін, який ми втратили» абсурд і самотність розгулюють у кожній підворотні. У Відні він медитує про десять способів убити Джона Леннона.
- *Дереш Любка «Культ», 2005.* Юрко Банзай, студент біології зі Львова, приїздить референтом в училище в маленьке карпатське містечко Мідні Буки. Життєвонебезпечні експерименти зі спорами власного вирощення мають живуть у його минулому, а цікавість до зворотнього боку реальності залишилась. На горищі, де він мешкає, облицьоване через брак грошей нотами «Летючого голландця» Вагнера у якості шпалер, він курить кальян, слухає Пітера Гемміла та вправляється в мистецтві свідомого сновидіння, що затягує його до «Вавілонської бібліотеки» Борхеса. На своє нещастя Юрко закохується в школярку Дарцю Борхес, нестримну до читання та здобуття нового досвіду, як і він сам. Чим сильнішими стають їхні почуття, тим менш зрозумілою та більш страхітливою стає дійсність. Поки вони не дізнаються, що потрапили під чари загадкового Романа Корія і його «невимовних культур». Коли з'явився роман цього заледве сімнадцятилітнього автора, спала на думку ілюзія на відомих галицьких письменників як Юрій Андрухович та ін., настільки віртуозно грає автор з елементами поп-культури, андерграунду, езотерики та світової літератури. Між іншим зазначено, що ця неймовірно

жартівлива, жвава книга написана рукою неабиякого майстра оповідного жанру, скромного учня Стівена Кінга і Говарда Філіпса Лавкрафта.

- *Дереш Любо* «Намір! або Дзеркала смерті», 2008. Петро П'ятчкін ходив ще у школу, коли відкрив феноменальні здібності своєї пам'яті. Одного погляду в книгу досить, щоб запам'ятати навчальний матеріал. Дивний талант зробив його відлюдькуватим і задумливим, занурив у наукові праці на теми часу і свідомості. Він експериментує над собою і доходить висновку, що пам'ятає події, яких не переживав. У «Кафе Космос», російській книгарні у Львові, Петро знайомиться із молодою художницею з Монреалю, яка присвятила себе абстрактному живопису. Її полотна із назвами «Misted Mirror» (запітніле дзеркало) чи «Intent!» (намір) з'являються для нього як свого роду символи його «мистецтва пам'яті», Петро вбачає у цьому її здібності бачити паралельні світи як і він. Тут розгорається пристрасне кохання.
- *Рябчук Микола* «Реальна і уявна Україна», 2006. Що це була за країна, де фальсифікували результати виборів, убивали журналістів, кандидатів у президенти отруювали під час передвиборчої боротьби? Як це могло статися, що мільйони громадян після тижневих масових протестів добились мирної зміни влади? Що мусить трапитись, щоби демократична, керована конституцією держава Україна утвердилася як новий мирний владний фактор у Східній Європі? Микола Рябчук розповідає, чому процес емансипації у найбільшій, економічно найважливішій колишній радянській республіці навіть після проголошення формальної незалежності у 1991 році, протікає важче, ніж у інших східноєвропейських «молодих» країнах. І він стверджує, що регіональна і ментально-історична різність країни між Львовом і Харковом, Києвом і Севастополем, Чернівцями і Донецьком є щасливим випадком для модернізації європейського Сходу.

У багатьох шанованих видавництвах Німеччини, Австрії і Швейцарії вийшли друком за останні роки твори українських авторів у перекладах на німецьку мову:

- *Гаврилів Тимофій* «Де твій дім, Одіссею?», вид-во «Ammann Verlag», Цюрих, 2009. Одісей відкриває Європу – на вокзалах, вулицях, у кав'ярнях і в голові. Одісей

нашого часу проривається назовні. Його морем є Європа, його Ітакою – Україна. Кордони нарешті відкрились, усе здається новим, усе здається можливим. Зі жвавим поглядом та м'яким норовом мандрує він глобалізованим світом, де кожен на кожному місці може стати якраз тим, що потрібно. Друзів минулого занесли ноги у метрополії, де вони працюють індіанцями у розважальних парках, танцівницями живота у нічних клубах або ему в зоопарках. Але чи досі вони такі, якими були раніше? І також наш герой – як внутрішньо, так і зовні – перебуває в постійному русі і відсутність даху над головою називає своїм принципом. «Де твій дім, Одісею?» показує, що вона ще існує – література зі Східної Європи, яка знову звертається до мовної гри авангарду і разом з тим розповідає із шармом та душею.

- *Гончар Назар «Густіше ще густіше»*. Вид-во «Edition Thanhäuser», Оттенсгайм-андер-Донау. 2011. У посмертно впорядкованому томі українського поета Назара Гончара, стипендіата австрійської літературної премії «Stadtschreiber von Graz» (2007/8), зібрано понад 30 поетичних текстів, а також есе, у яких автор блукає підземними лабіринтами пекла, шукаючи рідні душі. Бог і світ є темами задумливих і меланхолійних, хитрих і курйозних текстів, які увійшли до нової німецькомовної книги Назара Гончара (1964 - 2009).
- *Курков Андрій «Приятель небіжчика»*. 2003. Толя не хоче більше жити, бо жінка йому зраджує. Толя з радістю наклав би на себе руки, але він цього не робить. Тоді він випадково зустрічає свого колишнього однокласника Діму. Діма працює в кіоску, де з великим попитом продається спиртне. Вони п'ють за стару дружбу, розповідають одне одному про життя, і так зовсім ненароком Толя запитує, чи Діма бува не має контактів із відповідними колами, які могли б виконати «дуже особливе замовлення». Діма, думаючи, що Толя хоче прибрати зі шляху коханця дружини, обіцяє допомогти. Каже, що знає одного Костю, безробітного, той якраз став батьком і не може крутити зараз великих справ, але потребує грошей. Потрібно тільки вкласти фото у конверт разом з інформацією, де людину можна найлегше знайти. Толя робить усе як сказано і вирушає до свого улюбленого кафе чекати на вбивцю. Тільки до вечора кілер так і не прийшов. Напідпитку Толя вирушає додому і чіпляє на шляху молоду проститутку, з якою проводить решту ночі і наступний день. Дівчина наполягає, щоб він називав її справжнім іменем Лена і не бере

грошей. І ось Толя раптово вже передумав умирати, але його замовлення залишається в силі.

- *Курков Андрій «Садівник з Очакова», 2013.* Загадковий чоловік цей садівник, якого найняла Ігоря мама. Близько шістдесяти, малослівний, не п'є. І що це має спільного із розмитим нерозбірливим татуванням на його передпліччі? За допомогою комп'ютерної програми Ігорю вдається ідентифікувати зображення: «Очаків 1957» написано і: «Дім Єфима Чагіна». Ігор, намагаючись розшифрувати цю загадку, потрапляє не тільки до Очакова, портового місто на березі Чорного моря, що лежить на відстані понад 500 км від його дому під Києвом, але і буквально в 1957 рік... У фантастично-абсурдній манері оповіді Андрія Куркова можливо все – навіть подорож у часі в минуле, звідки теперішнє видно подекуди навіть краще.
- *Курков Андрій «Осінній вогонь», 2009.* Іван стає постійним клієнтом у невеличкому ресторані вишуканої кухні, де навчає шеф-кухаря на ім'я Диміч навичок гурмана. Одного дня Диміч зникає, залишивши для Івана низку страв, які для нього повинна зготувати небога Вера, по одній протягом п'яти вечорів. Усе вишукано смакує, тільки звідки це з'являються згодом крихітні піщинки між зубами? І чого хоче адвокат, який приходить на вечерю на п'ятий день?
- *Курков Андрій «Остання любов президента», 2007.* Вдала робить людину самотньою. Це відчуває також і президент України у 2013 році. В парламенті панують одні інтриги, і Сергій Павлович більше не знає, кому досі можна довіряти. Партійним товаришам, які його ледь не отруїли? Лікареві, який пересадив йому чуже серце? Але тут з'являється кохання з минулих років, яке тоді так і не відбулося. Стара любов не ржавіє – відчуває президент – і наважується на новий початок.
- *Курков Андрій «Нічний молочник», 2011.* Кожного ранку о пів на п'яту, в темряві і в льодяний холод, молода Ірина сідає в автобус до Києва. Там їй викачують материнське молоко в обмін на готівку, коли її власна малесенька донька задовільняється розведеним порошком. Звісно, якась дитинка багатіших батьків питиме її молоко, думає собі Ірина. Насправді ж воно слугує для одного впливового парламентаря як чудо-засіб... Коли Ірина закохується і більш не хоче працювати «кормилицею», політик не знаходить собі місця від незадоволення. Андрій Курков

віртуозним чином переплітає життєві дороги трьох молодих пар. Навіжений роман з України, країни, де дійсність абсурдніша за будь-яку фантазію – навіть таку, про яку розповідає Андрій Курков.

- *Курков Андрій «Петрович», 2002.* Безробітний вчитель історії Коля отримує нову квартиру в історичному центрі Києва, а разом із нею густо наповнену книжкову полицю. В одному із товстих томів він знаходить книгу великого сина українського народу Тараса Шевченка, яка супроводжується багатьма рукописними коментарями. Коли Коля намагається з'ясувати походження книги, то знаходить натяки на щоденник поета, який вважається давно втраченим і повинен бути схованим на казахському півострові Мангишлак, у форті посеред пустелі. Коля збирається в Казахстан. Оскільки він не має грошей на подорож, то мандрує разом із рибною фабрикою, що розташовується на кораблі. Через кілька днів його висадять на берег з п'ятьма літрами прісної води і великим запасом рибних консерв. Довгий похід розпочато. Сонце палить немилосердно. Колишні знання місцевості не надто великі, і вже незабаром він вирішує покинути свою божевільну ідею. Під час піщаної бурі він ледве зостається живий – верблюд одного старого казаха витягує його з піску. Кочівник Джамшед забирає геть знесиленого Колю до себе в юрту, де за ним доглядають його дочки Наташа і Гуля. Джамшед дає Колі харчів і верблюда у дорогу, а також відправляє свою дочку Гулю, щоб та допомогла вижити в дикій місцевості. Разом вони ідуть слідами померлого поета, знайомляться ближче і закохуються, знаходять Петровича і ще кілька ще менш симпатичних героїв. Захоплюючий пригодницький роман, чарівна історія кохання і відмова від будь-якого націоналізму, російського, казахського чи то українського забарвлення.
- *Курков Андрій «Пікнік на льоду», 2000.* Віктор самотній. Остання муза пішла від нього, тепер він живе сам, в затишній компанії пінгвіна Міші, якого київський зоопарк більше не міг годувати. І Віктор безпорадний. Якось він мусить заробляти собі на хліб і на рибу для Міші, але такому мрійникові як він, безробітному авторові оповідань, який мало може продемонструвати, окрім своєї фантазії і шухляди, набитої незакінченими рукописами романів, живеться важко у Києві поруч із мажорами і мафією, де цінні тільки гроші і вміння із ними поводитись. Так Віктор тиняється зі своїми оповіданням по редакціях усіх газет, але, на жаль, без

успіху. Проте одного дня головний редактор однієї великої газети пропонує Віктору добре оплачувану посаду вільного працівника: Віктор повинен буде писати некрологи про відомих людей – які все ж поки не померли. Віктор довго не розпитує і приймає пропозицію. Він також не вагається взятись за приватне замовлення одного зі знайомих свого шефа. Знайомий, який називає себе маленьким шахраєм із золотим серцем, все частіше звертається із вигідними приватними замовленнями. Одного дня за чаркою горілки Віктор виплакує йому своє горе: як і кожен автор Віктор також хоче публікуватись, але відомі багатії, про яких він щойно писав пречудові некрологи, навіть не думають помирати... Коли Віктор через кілька днів відкриє газету, то прочитає у ній свою першу замітку. Але тепер Віктору справді нічому радіти.

- *Курков Андрій «Пінгвіни не святкують», 2005.* На полярній станції в Антарктиді, куди Віктор утік від мафії, він довго не витримує. Спадок банкіра, який при смерті і втік туди, де вічний холод, і не в останню чергу його пінгвін Міша, якому він досі дещо винен, не залишають його у спокої. Він летить до Києва до маленької Соні і її няні, яку він оплачує і з якою колись мав тісні стосунки. Тільки ключ від квартири більше не підходить, а у його ліжку спить «інший дядько», як із довірою розповіла Соня. Так Віктор знаходить у Москві, у вдови банкіра, чий заповіт він привіз, свій перший дах над головою – і не лише це. Проте солодке життя все ж не може відволікти Віктора від пошуку Міші. В клініці, де Мішу колись оперували, сказали, що пінгвіна забрали кілька чоловіків у чорних костюмах. Віктора це насторожує. На цвинтарі, де боси мафії ховають своїх «членів сім'ї», він слідкує за похоронними процесіями, сподіваючись знайти Мішу. І тут насправді натрапляє на гарячий слід.
- *Забужко Оксана. «Музей покинутих секретів», вид-во «Droschl Verlag», Грац, 2012.* «Музей покинутих секретів» - це фантастичний портрет суспільства довжиною в 750 сторінок, який проникає до самих коренів системи, що розвалюється. Це також і чарівна історія чистого кохання, і сценічно віртуозний, мовно різноманітний бурхливий героїчний роман» (Ізабелла Поль, газета «Der Standard»). Другий роман Оксани Забужко – це безжалісна, відважна і часом шокуюча розправа з суспільними відносинами в Україні. В повному описі розповідає вона історію трьох жінок і разом важку і заплутану історію України у XX столітті. Дарина – телевізійний

продюсер у Києві. Одного дня вона знаходить фотографію партизанки на ім'я Гельця, членкині УПА у сорокових роках, і вирішує дослідити її історію в документаціях, ба більше – на шляху своїх пошуків закохується у внука Гельці. Майже у той самий час найкраща подруга Дарини гине від нещасного випадку, художниця Влада, чия серія робіт «Секрети» визнана на міжнародному рівні, зникає після цього нещасного випадку. Секрети – це більшовиками розграбовані ікони, таємничі дівчачі ігри, замовчувані історією факти, недосказане між чоловіками і жінками – цей мотив пронизує роман, переповнений розповідями, і є високої якості відображенням менталітету типової східноєвропейської країни. Нова книга Оксани Забужко є ще більш наступальною, ніж її успішний роман «Польові дослідження українського сексу», вона не жаліє ні героїв української історії, ні їхніх жертв, ні десятиліття радянської влади, ні перші два незалежності, і – оскільки суспільна боротьба за владу також віддзеркалюється і в сексуальному житті – ні чоловіків, ні жінок. Її запитання стосуються усіх нас: чи є розсудливим розкопувати тихо забуті секрети історії – чи варто їх, з огляду в першу чергу на безпеку, зовсім не чіпати? Як нам бути з травмами минулого, про які ми нічого не знаємо, успадкувавши від минулих поколінь?

- *Забужко Оксана «Полинова планета» Есе.* Вид-во «Droschl Verlag», Грац, 2012. У своїх романах і есе, аналізі й коментарях Оксана Забужко не втомлюється викривати зникаючу мораль пануючого класу, шукати її корені в історичних міфах України. Забужко аналізує переплетіння історії, питань гендерної рівності, сексуальності, колоніалізму і моральної відповідальності кожного індивіда. «Полинова планета» містить твори про футбол і Чорнобиль, і Ларса фон Трієра, про політичну відповідальність під знаком віртуальних реальностей, а також про фемінізм і постколоніалізм.
- *«Горілка для воротаря. 11 футбольних історій з України»*, вид-во «Edition Foto Tareta», Берлін, 2012. Україна і футбол – це окрема історія, така ж специфічна, як і літературна сцена країни. На те і інше вказують одинадцять текстів книги. Цього літа Україна влаштовує разом із Польщею європейську першість з футболу, і ця книга детальніше придивляється до країни, яка божеволіє від цього дійства. Одинадцять авторів розповідають, що це власне таке: футбол в їхніх країнах.

Видання запрошує до футбольного ажіотажу, де живуть молоді священники-футболісти, офіцери КГБ і боси мафії разом зі спитими асами у відставці і просто звичайними вболівальниками.

Коли йдеться про переклади з української мови на німецьку, під ними слід розуміти художню літературу. Перекладають як прозу, так і лірику, майже не чіпаючи драму. До жанрів належать перш за все роман, поезія, оповідання. Серед нефіктивних жанрів переважає есе (Забужко і Рябчук).

IV. Переклади українських авторів через інші мови в Німеччині

Немає даних.

V. Умови праці і можливості для професійного розвитку

Можливості для професійного розвитку з'являються у формі перекладацьких майстерень як у Німеччині, так і в Україні. Праця перекладачів оцінюється гонорарами, більшість із них не мають відповідної освіти, принаймні освіти фахівця з літературного чи наукового перекладу з української на німецьку, а приходять до цієї діяльності іншими шляхами, здебільшого завдяки своєму стосунку до української культури і літератури під час їхнього робочого перебування в Україні. Це стосується таких відомих перекладачів з української на німецьку як Клаудія Дате, Забіне Штьор і Гаральд Фляйшман. Продуктивним рішенням в такій ситуації стає співпраця двох перекладачів – носія української мови, який володіє глибокими знаннями німецької, а також досвідом літературного перекладу і його партнера-носія цільової мови (німецької). Прикладом такої співпраці є тандем Забіне Штьор (німкеня з самостійно здобутими знаннями з української мови) та Юрія Дуркота (українець з професійними знаннями німецької мови).

VI. Посередники

Ролі посередників виконують як самі перекладачі, так і відповідні культурні установи. Усі вони згадані в попередніх розділах, про декотрих наведено детальніші дані.

VII. Резонанс

Переклад тексту означає здебільшого не лише сам цей процес, але й, у межах реценції твору, процес переходу тексту з українського контексту в німецький – як частини літературно-критичного аналізу самого перекладного тексту.

Переклади з української на німецьку спричинюють низку обговорень у медійному просторі. Про них іде мова як у газетах («Zürcher Zeitung», «Die Welt» та ін.), так і на радіо («Deutschlandfunk», «Ö 1», «Deutsche Welle» та ін.). Вони складають частину загальної картини книгообговорення в німецькомовних країнах.

VIII. Дослідницькі майстерні. Літературознавча праця над українською літературою. Завершення

До найважливіших дослідницьких майстерень, що займаються українською літературою, як і раніше належать відділ славістики у Грайфсвальді, чії нерегулярні випуски «Грайфсвальдських збірників україністики» є центральним виданням, присвяченим дослідженням в українській літературі, а також Інститут славістики Віденського університету. Рольф Гьобнер, літературознавець, який працював протягом десятиліть у Грайфсвальді, переклав на німецьку мову «Кирпатого мефістофеля» Володимира Винниченка, опублікувавши твір у берлінському видавництві «Rütten und Loening» у 1994 р. Формується тенденція: перекладом української літератури на німецьку мову займаються літературознавці, які досліджували цю літературу також у контексті історії, теорії та порівняльних наук. Так «Музей покинутих секретів» Оксани Забужко був перекладений славістом із Грайфсвальду Александером Кратохвілем, чії порівняльні статті про Освальда Шпенглера і Миколу Хвильового стали кроком уперед для українських студій, як і роботи віденських професорів Алоїза Вольдана, Штефана Сімонека і Міхаеля Мозера.

На українську літературу звертають увагу відомі видавництва збірників. Колективне зібрання творів, що з'явилося спеціальним томом Австрійського інституту Східної та Південно-Східної Європи, «Україна. Географія – Етнічна культура – Історія – Мова і література – Культура – Політика – Освіта – Економіка – Право», видане Петером

Переклади з української мови німецькою мовою

Йорданом, Андреасом Каппелером, Вальтером Луканом і Йозефом Фоглем (видавництво «Peter Lang», Відень та ін., 2000) наводить зріз української літератури та її розвитку з початків до сьогодні. Ця книга прямує семимильними кроками на шляху відкриття «терра інкогніта», чим залишається Україна і сьогодні в багатьох сферах. В іншому не менш цікавому томі «Україна в Європі. Сучасний стан. Задній план і перспективи», виданому Юліаною Бестерс-Дільгер у співпраці з Ірмою Освальд (видавництво «Böhlau Verlag», Відень та ін., 2003) зосереджена часткова увага і на українській літературі.

This text is licensed under Creative Commons

